

DOKUMENTUM

Jelen számunk Dokumentum rovatában az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének két évvel ezelőtt elfogadott ajánlását (*A kisebbségek felsőoktatásban való részvételéről*), valamint a Miniszterek Tanácsának erre adott válaszát találja az olvasó. Az Ajánlás címében szereplő kisebbség szó nem egészen pontos. Jóllehet, a dokumentum szerzői ódzkodtak a kisebbség fogalmának definíciójától, ami egy ilyen fontosnak szánt írás esetében jogosan hiányolható, a szövegből kiderül, hogy javaslataikat főleg a *nyelvi* kisebbségek felsőoktatásban való részvételének növelése érdekében fogalmazták meg. Az e tekintetben (is) leghátrányosabb helyzetű, az Ajánlásban külön megemlített romákra a nyelvi különbözőség persze csak részben vonatkozik. A dokumentum megszületésében fontos szerepet játszott az a hároméves projekt, amelyet a Kulturális Együttműködés Tanácsa Felsőoktatási és Kutatási Bizottsága (CC-HER) folytatott a kilencvenes évek közepén. (Ennek a bizottságnak a véleménye megegyezik a Miniszterek Tanácsa válaszával.) A vizsgálat egyik fő megállapítása, hogy a kisebbségekhez tartozók gyakran alulreprezentáltak a felsőoktatásban. A pontos arányok meghatározása mindamelllett nem minden esetben volt lehetséges, hisz csak kevés ország (pl. az Egyesült Királyság vagy Hollandia) rendelkezik megbízható statisztikai adatokkal e téren. Nem véletlen ezért, hogy az alább közölt Ajánlás egyik pontja szerint a kormányoknak a kisebbségek felsőoktatásban való részvételét – a diákok által önkéntesen adott információk alapján – figyelemmel kell, hogy kísérjék.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1353. sz. (1998). Ajánlása a kisebbségek felsőoktatásban való részvételéről

1. A Közgyűlés meg van győződve arról, hogy a kisebbségeknek lehetőséget kell adni arra, hogy identitásukat kifejezhessék, valamint hogy fejleszthessék oktatásukat, kultúrájukat, nyelvéket és hagyományaikat, az államoknak pedig meg kell tenni minden szükséges intézkedést e cél érdekében. Ezen túlmenően Európa egyedül így lesz képes megőrizni gazdag kulturális sokszínűségét.

2. Az oktatásban való részvétel alapvető emberi jog, ennek következtében az Európai Kulturális Egyezményt aláíró államok minden állandó lakosának egyenlő esélyekkel kell rendelkeznie az oktatás minden szintjén való részvételhez, beleértve a felsőoktatást is.

3. Jelenleg nem ez a helyzet, mivel a nemzeti kisebbségekhez tartozók gyakran alulreprezentáltak a felsőoktatásban. Ennek okai a tanítatás költségei, a képesítések elismerésének problémái, a megfelelő általános és középfokú oktatás hiánya és – egyes esetekben – a politikai ellenállás.

4. Egyes tanulmányok szerint – különösképpen a felsőoktatásban való részvétellel foglalkozó hároméves projekt szerint, amelyet a Kulturális Együttműködés Tanácsa Felsőoktatási és Kutatási Bizottsága (CC-HER) irányított – a kisebbségek szociális és gazdasági helyzete nagyon gyakran szintén akadály a felsőoktatásban való részvételnek. Ez különösen igaz a romák esetében.

5. A kisebbségek felsőoktatásban való részvételére vonatkozó statisztikai adatok számos európai országban – különböző okokból – nagyon hiányosak.

6. Ezért a Közgyűlés javasolja, hogy a Miniszterek Tanácsa kérje fel az Európai Kulturális Egyezményt aláíró államok kormányait, hogy vegyék figyelembe nemzeti oktatási politikájuk kialakításánál a következő elveket:

i. a kormányoknak el kell kerülniük a hivatalos nyelv kizárólagos használatának előírását és tartózkodniuk kell olyan politika kialakításától, amely a nemzeti kisebbségek többségi kultúrába való asszimilációját célozza meg;

ii. a nyelvi kisebbséghez tartozóknak lehetőséget kell adni arra, hogy a felsőoktatásra való felkészítés céljából a közoktatás megfelelő típusaiban és szintjein anyanyelvükön tanulhassanak;

iii. minden állampolgárnak lehetőséget kell adni arra, hogy saját nyelvét és kultúráját általában és egyetemi szinten is tanulhassa; a kisebbségi csoportokhoz tartozókat bátorítani kell a felsőoktatásban való részvételre mind saját országukban, mind külföldön; a képesítések kölcsönös elismerését támogatni kell – különösen szomszédos országok esetén;

iv. a kormányoknak el kell ismerniük a felsőoktatási tevékenységben való részvétel alapvető szabadságjogát, valamint annak szabadságát, hogy erre a célra intézményeket alapíthassanak; ezen intézményeket – megkülönböztetéstől mentesen és a szabályok betartásával – hivatalosan támogatni kell, amennyiben kielégítő minőségi szintet értek el és erre természetes igény mutatkozott; a nyelv nem lehet szempont az intézmények vagy képesítések elismerésekor;

v. a felsőoktatási intézményeknek ki kell dolgozniuk a kisebbségek bevonásának előmozdítására tervezett előkészítő programokat – például a középfokú oktatási intézményekkel való szorosabb együttműködés révén;

vi. a kisebbségi csoportokhoz tartozó hallgatóknak lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a felsőoktatásba való belépéshez szükséges felvételi vizsgáikat anyanyelvükön tehessek le;

vii. a felvételi vizsgák során nyelvi alapon adható kedvezmények rendszere a nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek bátorításának eszközének tekinthető;

viii. a kisebbségi csoportokhoz tartozó fiataloknak a többi fiatallal egyenlő lehetőséget kell biztosítani arra, hogy szakoktatásban részesüljenek az általános alapfokú oktatást követően, valamint hogy részt vehessenek az oktatás minden szintjén, akár anyanyelvükön, akár nem, bármely további pénzügyi korlátozás nélkül;

ix. a kifejezetten a kisebbségi nyelvekkel és kultúrákkal foglalkozó tantárgyaknak helyet kell kapniuk a tanárképző intézmények tanterveiben;

x. az új információs és kommunikációs technológiákat szélesebb körben kell használni, mivel ezek jól használhatók a kisebbségi csoportok és a földrajzilag távol eső területek diákjainak oktatásában;

xi. a kisebbségek felsőoktatásban való részvételét a diákok által önkéntesen adott információk alapján kell figyelemmel kísérni, összhangban az adatvédelmi elvekkel.

7. A Közgyűlés javasolja továbbá, hogy a Miniszteri Bizottság:

i. biztosítsa szakértők közreműködését – például a CC-HER-en és kísérleti projektek alkalmazásán keresztül – azon államok kormányai és egyetemei számára, amelyekben a kisebbségek nehézségeket tapasztalnak a felsőoktatásba való bekerülés során;

ii. támogassa olyan intézményi szintű esettanulmányok elkészítését, amelyek a kisebbségek részvételét vizsgálják a felsőfokú oktatásban Európában;

iii. vegye fontolóra a Kulturális Együttműködés Tanácsa által 1998. január 22-én jóváhagyott, a felsőoktatáshoz való hozzáféréstől szóló ajánlás-tervezet elfogadását.

(A Közgyűlés a szöveget 1998. január 27-én, 3. ülésén fogadta el.)

A kisebbségek részvétele a felsőoktatásban

A Miniszterek Tanácsa válasza az 1353. sz. (1998) Ajánlásra

Elfogadta a Miniszterhelyettesek 631. tanácskozása, 1998. május 12-én

A Miniszterek Tanácsa érdeklődéssel fogadta a Parlamenti Közgyűlés a kisebbségek felsőoktatásban való részvételéről szóló 1353. sz. (1998) Ajánlását, amelyet a Közgyűlés 1998. január 27-én fogadott el.

Következő ülésén, február 18–19-én, az Ajánlást a tagállamok kormányzatainak figyelmébe ajánlotta, és felhatalmazást adott az illetékes bizottságnak, azaz a Felsőoktatási és Kutatási Bizottságnak (CC-HER), hogy véleményezze azt.

A CC-HER véleményét, amelynek tartalmával a Miniszterek Tanácsa egyetért, az alábbi mellékletben bocsátjuk a Közgyűlés elé. A véleményt továbbítottuk a Kulturális Együttműködés Tanácsának (CDCC) is, hogy vegye figyelembe az 1999. évi program-költségvetésének előkészítésénél.

Melléklet a válaszhoz

A CC-HER véleménye a Parlamenti Közgyűlés a kisebbségek felsőoktatásban való részvételéről szóló 1353. sz. (1998) Ajánlásáról

A CC-HER üdvözlí az 1353. sz. Ajánlást, és szeretné hangsúlyozni a kisebbségi csoportok tagjai számára a felsőoktatásban való részvételéhez egyenlő esélyek biztosításának fontosságát.

A CC-HER „A felsőoktatásban való részvétel Európában” (1992–96) c. projektjének az volt a célja, hogy javítsa a felsőoktatásba való bejutás esélyeit – elsősorban az alulreprezentált csoportok számára. Az 1353. sz. Ajánlásban megfogalmazottak összhangban vannak a projekt prioritásaival, és a CC-HER örömmel nyugtázza, hogy a Miniszterek Tanácsa 1998. március 17-én elfogadta a felsőoktatásban való részvételről szóló R (98) 3. sz. Ajánlást; ez a projekt egyik fontos eredménye (7. iii. bekezdés). A CC-HER örömmel tapasztalta, hogy a Parlamenti Közgyűlés ajánlásának kidolgozásakor sok tekintetben figyelembe vették a projekt eredményeit.

A kisebbségi csoportokhoz tartozók képzéseinek elismerésével (3. bekezdés) kapcsolatban a CC-HER szeretné felhívni a figyelmet arra, hogy az 1997. április 11-én Lisszabonban elfogadott A felsőoktatási képzések elismeréséről az európai régióban c. Európa Tanács/ UNESCO Egyezmény módszerei alkalmazhatóak azokra a képzésekre is, amelyeket az egyes nemzeti oktatási rendszerek részeiben a speciális csoportok – pl. a kisebbségi csoportok – számára bocsátanak ki.

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája értelmében a CC-HER támogatja azt a kijelentést, hogy a felsőoktatásra vonatkozó nyelvhasználati politikának megfelelő figyelmet kell szentelniük arra, hogy a nemzeti kisebbségeknek joguk van anyanyelvüket a lehető legszélesebb körben használni, valamint hogy tartózkodni kell olyan politika kialakításától, amely a nemzeti kisebbségek többségi kultúrába való asszimilációját célozza meg.

A felsőoktatásban való részvételről szóló R (98) 3. sz. Ajánlás kimondja, hogy lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy „ahol lehet, át kell szerkeszteni a tantervek tartalmát, és ahol szükséges, módosítani kell a tantervek alkalmazását, hogy azok a kisebbségi kultúrák véleményének figyelembe vételével a multikulturális társadalom változatosságát megfelelő módon tükrözzék; ahol nagy nemzeti vagy regionális nyelvi kisebbségek találhatók, ott rugalmas nyelvhasználati politikát kell alkalmazni a tantervek alkalmazása során”; valamint „a tolerancia, a szolidaritás és a demokrácia légkörének kialakítására kell törekedni”. Kifejezetten a nyelvpolitikákra vonatkozóan érdemes felidézni a Miniszterek Tanácsának a tudományos mobilitásról

szóló R (95) 8. sz. Ajánlását is, amely kimondja, hogy „az államokat kérjük, hogy vizsgáljanak felül minden olyan törvényt, amely megakadályozza, hogy az állam hivatalos nyelvén kívül más nyelveket is használjanak a felsőoktatási intézményekben.” A nyelvhasználat központi kérdés, és a CC-HER örömmel üdvözlőné a regionális és nemzeti kisebbségi nyelvek oktatása, valamint az ezen nyelveken történő oktatás iránti erős elkötelezettséget. Két alapvető célnak kell érvényesülnie a kisebbségekhez tartozók oktatásában: segíteni megőrizni és fejleszteni csoportjuk kulturális örökségét, valamint biztosítani a lehetőséget arra, hogy sikeresen vehessenek részt annak a nagyobb társadalomnak az életében, amelynek tagjai. Ennek érdekében fontos az is, hogy a kisebbségi csoportokhoz tartozók a többségi csoportok kultúráját és nyelvét is megismerhessék. A többségi és kisebbségi nyelvek oktatásának megfelelő aránya minden esetben más és más, függően az adott kisebbségi csoport nagyságától, valamint a tanított tantárgytól is. Ahol felvételi vizsgák szükségesek a felsőoktatásba való bekerüléshez (6. vi. bekezdés), azokat úgy kell átdolgozni, hogy vegyék figyelembe a nemzeti vagy regionális kisebbségek nyelvi és kulturális hátterét. Ugyanakkor, ha az adott felsőoktatási programban más nyelven folyik a tanítás mint amilyen nyelven a jelentkezők alap- és középfokú tanulmányait folytatták, lehetőséget kell adni a jelentkezőknek arra, hogy jártasságukat a program tanítási nyelvén tanúsíthassák. Üdvözölni kell azon országok törekvéseit, amelyek felzárkóztató nyelvtanfolyamokat biztosítanak a kisebbségi csoportok tagjai számára, amennyiben erre szükség van.

A CC-HER teljes mértékben támogatja a 6. iii. és iv. bekezdések ajánlásait, amelyek mindenfajta jogi akadály eltávolítását célozzák meg annak érdekében, hogy a kisebbségek saját felsőoktatási intézményeket alapíthassanak, az ott szerzett képesítéseket elismerjék, amennyiben ezek az intézmények megfelelnek azoknak a minőségi előírásoknak, amelyeknek az országban működő egyéb felsőoktatási intézményeknek is meg kell felelniük. Az országokat arra kell ösztönözni, hogy az ezeknek a feltételeknek megfelelő kisebbségi intézményeket „a saját országuk felsőoktatási rendszeréhez tartozóknak tekintsék” (vö. Lisszaboni Képesítések Elismerésének Konvenciója, VIII. 1. és VIII. 2. cikkely).

A CC-HER üdvözli a 6. ix. bekezdést, amely hangsúlyozza a kifejezetten a kisebbségi nyelvekkel és kultúrákkal foglalkozó tantárgyak integrálásának fontosságát a tanárképző intézmények tanterveibe. Ezeknek a tanóráknak nem csak a kisebbségi csoportok tagjainak kell szólniuk, hanem minden olyan tanár számára, aki kisebbségi csoportokhoz tartozók között tervezi tanári pályafutását.

A CC-HER szintén üdvözli a 6. xi. bekezdés javaslatát, hogy a kisebbségek felsőoktatásban való részvételét a diákok által önkéntesen adott információk alapján kell figyelemmel kísérni, az adatvédelmi elvekkel összhangban. Ez összhangban van a felsőoktatásban való részvétellelről szóló R (98) 3. sz. Ajánlás 9. fejezetével.

A CC-HER készséggel nyújt szakértői segítséget az egyetemek és kormányok számára a kisebbségek felsőoktatásban való részvételével kapcsolatban (7. i. bekezdés). Ebben a munkában a CC-HER támaszkodhat azokra a nagyon értékes tapasztalatokra, amelyeket a Törvényhozási Reform Programja kapcsán szerzett. Bármilyen ilyen irányú szélesebb körű program azonban további anyagi támogatást kíván.